

Motion till riksdagen 2021/22:4067

av **Karolina Skog (MP)**

Släpp barnen fria

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta riktlinjer och förbättrad uppföljning för utformning av gårdar vid förskolor och skolor och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tillgång, kvalitet och tillgänglighet vad gäller lokaler för barns aktiviteter och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utgå från barnperspektiv i den fysiska planeringen och utöka barns inflytande över den fysiska miljön och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över det statliga stödet till friluftorganisationerna och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bevara tätortsnära natur och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra styrningen av Trafikverket och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att byta parkeringsnorm till transportplaner och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka investeringarna i infrastruktur för gång och cykel och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bilfria zoner vid skolor och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sambandet mellan fysisk aktivitet och barns välbefinnande är väl beskrivet. Likaså att barn rör sig mindre är rekommendationerna och att utvecklingen går åt fel håll. Barn får mycket av sin fysiska aktivitet som en del av vardagslivet genom att ta sig mellan olika

målpunkter eller genom lek, men dessa aspekter inom arbetet för barns hälsa och välmående får inte den uppmärksamhet som krävs för att vända utvecklingen.

Barn vill röra på sig

Bris visar i rapporten *De säger att vi inte rör på oss* att barn i Sverige känner till att det är bra att röra på sig och att de vill röra på sig, men att yttre faktorer, som hur den fysiska miljön är utformad, hämmar. Det är vi vuxna som begränsar barnens värld.

Bris visar också på en ojämlikhet. Att vara flicka, att ha en eller flera funktionsnedsättningar eller att leva i socioekonomisk utsatthet är enligt rapporten tre av de vanligaste anledningarna till att barns förutsättningar för fysisk aktivitet begränsas.

Barnets rätt till hälsa börjar med lek

Hur gårdar och andra miljöer där barn rör sig är utformade påverkar hur mycket och hur de leker. Flera studier har visat att barn leker och rör på sig mer i naturlika miljöer än vid fast lekutrustning. På fria ytor formar barnen leken själva. De strikta säkerhetskraven på fast lekutrustning har hämmande effekt. Barn behöver kunna utmana sig själva för att utvecklas och det sker inte om alla risker är bortbyggda.

Förskolor och skolor byggda för hälsa och rörelse

Det finns gott om forskning och kunskap om hur förskolor och skolor kan utformas för att främja hälsa och rörelse. Denna visar att samma miljöer som främjar rörelse också främjar jämställdhet och goda sociala interaktioner. Trots detta utformas inte de miljöer vi skapar för våra barn utifrån kunskap och evidens. Alltför ofta är det motsatta fallet då ekonomi, normer kring säkerhet eller enkel skötsel blir styrande och går ut över barnens behov av frihet och rörelse.

Gårdar bör ligga i anslutning till verksamheten, vara rymliga samt innehålla gröna partier. Trots detta visar en kartläggning från Boverket att skolgårdarna krymper och ansvaret för att gårdarna utformas väl är otydligt. Statens riktlinjer för gårdar vid förskolor och skolor bör skärpas vad gäller både kvantitet och kvalitet.

Barn är känsliga för solexponering varför gårdar på förskolor och skolor ska erbjuda skugga, lämpligen från träd där ljuset kan strila igenom. Här finns tydliga nationella riktlinjer som varken följs upp eller tillämpas på ett ordnat sätt. Här bör ansvariga myndigheter bli mer aktiva och tydliga.

Det finns många skäl att lägga stor vikt vid utformning av barnens arbetsmiljö i skolan och där se till möjligheten att röra på sig. Tillräckligt utrymme för rörelse och möbler som går att använda varierat är viktigt. Ljud och ljus har stor påverkan på barnens välbefinnande.

Många lokaler och utemiljöer för lek och idrott är slitna och många kommuner brottas med ekonomiska utmaningar och har svårt att upprätthålla de reinvesteringar och investeringar som krävs. Eller prioriterar inte barns miljöer tillräckligt högt när trycket från de vuxnas elitidrotter blir allt högre. Många idrottslokaler lever inte upp till dagens krav på tillgänglighet, vilket utestänger barn och unga från att fritt välja fritidsaktivitet. Bristen på bra lokaler innebär att de föreningar som vill erbjuda aktiviteter för barnen

har svårt att hitta bra lokaler. Det finns anledning att överväga en statlig insats för att öka investeringarna i lokaler för barns aktiviteter.

Lyssna på barnen

Utemiljöer kan erbjuda platser där barn kan styra själva, där de kan röra på sig och interagera på sina egna premisser. Utformningen av utemiljöer erbjuder också en möjlighet att ge barn och unga makt och inflytande, vilket i sig har en positiv inverkan på hälsa. Det finns en rad metoder för att ta reda på hur barn och unga använder olika miljöer och för att ge dem inflytande över planering och utformning. I detta är de ojämlikhetsfaktorer som nämns ovan centrala. Hur utemiljöer kan utformas för tjejer, för barn med funktionsnedsättning och med insikt om socioekonomiska faktorer är viktigt att ha med sig.

Naturklyftan

Att vistas i naturen har en avstressande effekt och stimulerar till rörelse. Den avstressande effekten verkar vara särskilt påtaglig för barn som lever i utsatta miljöer. Men denna grupp har tyvärr lägst tillgång till naturen. I rapporten Naturklyftan visar Svenska Turistföreningen på stora socioekonomiska skillnader i tillgång till naturen. Trots att det inte kostar något är det personer som saknar ekonomiska resurser som i lägst utsträckning kommer ut i naturen. Den faktor som många föräldrar uppger som begränsande är tid. En annan är kunskap. Friluftorganisationerna erbjuder möjligheter för barn och unga att komma ut i naturen och att lära sig mer om natur och friluftsliv. Att deras verksamhet är fri från tävlingsmoment gör att den fungerar för många och lätt kan anpassas efter barnens förmåga.

I detta ljus är det märkligt att staten har valt att ge friluftorganisationerna sämre förutsättningar än de organisationer som erbjuder idrottsaktiviteter. Bidragen till friluftorganisationerna har under lång tid utvecklats sämre än de till idrottsföreningarna. Idrottsföreningarna har också möjlighet att anställa ledare med skatterabatt, vilket friluftorganisationerna inte kan. Regeringen har aviserat stora höjningar av bidragen till friluftorganisationerna, men detta löser inte hela situationen. Idrottsföreningarna gör fantastiska insatser och är värda det stöd som de får, men de strukturella skillnaderna är inte motiverade utan bör arbetas bort.

Tillgång till naturen hänger också på enkel tillgång till natur nära bostad och skola. Att barn kan röra sig fritt och göra platser i naturen till sina egna är av stort värde. Där kan barnen styra sin lek och utvecklas till självständighet. För detta är det viktigt att bevara och skydda tätortsnära natur samt att värna allemansrätten och strandskyddet.

Den försoffande bilnormen

Våra städer och tätorter växte fram som miljöer där närhet och täthet gjorde gång och cykel till självklara transportmedel. Idag är nästan alla städer ombyggda i syfte att trycka ut detta och pressa in bilen. I stort sett alla tätorter och städer är anpassade efter bilen. Bilnormen trycktes ut genom central styrning och möjligheten att gå och cykla på ett enkelt och tryggt sätt byggdes bort. Med detta förändrades beteende, och bilåkande tog över med minskad fysisk aktivitet och social interaktivitet som följd.

Bilnormen är utöver en bestämd syn på hur städer ska utformas en social norm som tar sig många uttryck och en del märkliga föreställningar. Det är exempelvis en vanligt förekommande uppfattning att barn inte kan hantera blandade trafikmiljöer före tolv års ålder. Detta saknar grund i evidens och ger uttryck för ett perspektiv att barnen är gäster i de miljöer som skapats för bilen snarare än egna individer med egna rättigheter. Självklart går det att skapa trafikmiljöer där barn kan röra sig fritt och säkert, och lika självklart bör detta vara målet. Kan inte barn röra sig fritt och exempelvis gå till skolan själva är den fysiska miljön dåligt utformad. Vi måste bestämma oss för vem vi bygger för.

Vuxna har tryckt in bilen i barns närmiljö. Nu är det dags att trycka ut den igen.

Från bilnorm till aktiv mobilitet

Barn cyklar och går betydligt mindre nu än tidigare och de blir i allt högre grad skjutsade till skolan. Detta leder till att miljön precis runt skolan blir otrygg. Stressade föräldrar parkerar och kör i strid med gällande regler, vilket utsätter de barn som går och cyklar för fara. Området runt en skola bör istället vara tryggt och inbjuda till aktiv mobilitet. För att uppnå detta bör miljön runt varje skola viggas åt de trafikslag som barnen själva behärskar, gång och cykel. Det betyder bilfria zoner runt varje skola, där endast motorfordon som bistår barn och lärare med funktionsnedsättning släpps in. Skolorna har ansvar för att barnen kan ta sig till skolan på ett tryggt sätt och kan påverka föräldrarna genom information och genom att uppmuntra det som kallas gående och cyklande bussar.

Tillgången till säkra möjligheter att gå och cykla behöver nu byggas tillbaka. I den täta bebyggelsen sker detta genom aktivt arbete i många kommuner och det blir då tydligt att där infrastrukturen är tillräckligt bra väljer många att gå och cykla. Strukturerna styr beteende. En majoritet av Sveriges befolkning har ett cykelbart avstånd till arbetet vilket gör potentialen till aktiva transporter mycket stor.

Mellan våra tätorter, på de vägar som staten är ansvarig för, är det värre. Tillgången till säkra möjligheter att gå och cykla är ofta mycket dålig, inte sällan obefintlig. Detta gör att många barn som bor utanför tätorter blir helt beroende av att bli skjutsade i bil. Deras frihet är begränsad. Detta syns i siffror, då både barn och vuxna i gles bebyggelse rör sig mindre än de som bor tätare. Här sker förfärande nog en negativ omstrukturering. Trafikverket bygger systematiskt bort väggenar och gör det omöjligt att cykla. Att detta sker i trafiksäkerhetens namn vore paradiskt, om det var roligt. Nollvisionen är i sin praktik en del av bilnormen och behöver arbetas om i grunden, utifrån ett bredare hälsoperspektiv. Styrningen av Trafikverket behöver på motsvarande sätt omformas mot aktiv mobilitet och folkhälsa. En väg dit kan vara att ta utgångspunkt i Agenda 2030.

Till bilnormen hör att stora ytor reserveras till bilparkering. Ytor kring bostäder och gemensamma miljöer asfalteras och viggas åt bilen. Vid uppförande av ny bebyggelse ställs ofta krav på bilparkering, medan tillgång till ytor som det går att leka på inte är reglerat. Medan det till varje bil finns fem parkeringsplatser så har vi 45 kvadratmeter skolgård per barn, vilket motsvarar ungefär tre parkeringsplatser. Det visar på en tydlig och skev prioritering. Parkeringsnormen är inte reglerad i lag men hanteras som om den vore det, och därför behövs en översyn och reglering som gör det tydligt att det är transporter i en bredare bemärkelse som behöver regleras, inte bara bilparkering.

Att bra utemiljö kan ge förutsättningar för hälsa

Verkligheten är inte så enkel att tillgång till bra cykelvägar och skogsområden gör barn friska och glada. Alltför många barn upplever stress och problem med psykisk ohälsa.

Bris skriver i ovan nämnd rapport att många barn uppger att de inte orkar gå ut och att de känner press att motionera på ett visst sätt för att nå upp till samhällets skönhetsideal eller för att nå tävlingsresultat som är uppsatta av andra. Föräldrar och lärare sliter med att hitta fram till ett fungerande förhållningssätt till barnens användning av skärmar. Brå kan visa på att många unga är rädda för att utsättas för brott och att det innebär begränsningar för deras vardag och sociala liv.

Denna motion fokuserar inte på dessa faktorer som rör barns hälsa utan på en rad faktorer som avgör barnens möjlighet att röra sig fritt. För utan en säker cykelväg finns inte möjligheten att ta sig till skola och fritidsaktiviteter själv. Om förskolor och skolor saknar bra skolgårdar och om det inte är enkelt att komma ut i naturen så ger vi inte barnen möjligheten att röra på sig. Barn vill röra på sig och det är dags att vi vuxna slutar sätta upp hinder för dem att göra det.

Karolina Skog (MP)